

УДК 336. 22(410)

Цимбалюк І. О.,

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри менеджменту, податкової та бюджетної політики Волинського національного університету імені Лесі Українки,

Цуз О. В.,

студентка 4-го курсу економічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

У статті визначено основні риси сучасної податкової системи Великобританії, проведено аналіз податкових надходжень британського бюджету, подана характеристика основних податків.

Ключові слова: британська податкова система, прямі податки, непрямі податки, соціальне страхування, доходи бюджету, зарубіжний досвід.

В статье определены основные черты современной налоговой системы Великобритании, проведен анализ налоговых поступлений британского бюджета, представлена характеристика основных налогов.

Ключевые слова: британская налоговая система, прямые налоги, косвенные налоги, социальное страхование, доходы бюджета, зарубежный опыт.

In the article the general trends of the modern tax system of Great Britain are examined, the analysis of taxes revenue of British budget is conducted, description of basic taxes is represented.

Keywords: british tax system, direct taxes, indirect taxes, social insurance revenues, foreign experience.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції посилення інтеграційних процесів зумовлюють необхідність дослідження специфіки проведення податкової політики у високорозвинутих державах світу та врахування їх при розробці концепцій соціально-економічного розвитку країн, які прагнуть до них приєднатися. В контексті європейської інтеграції України дослідження специфіки проведення податкової політики у Великобританії, що посідає головне місце в Євросоюзі як найбільший фінансовий і діловий центр, дає можливість застосовувати світовий досвід при організації податкової системи в Україні та запобігти тих помилок та негативних випадків, які характерні для інших держав.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання оподаткування у Великобританії досліджували як видатні економісти минулого: Д. Б'юкенен, К. Віксель, Дж. Кейнс, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, так і наші сучасники: О. Абдурахманов, М. Азаров, В. Андрущенко, В. Базилевич, В. Вишневський, А. Гальчинський, В. Геєць, Д. Липницький, І. Мазур, П. Мельник, А. Соколовська, В. Стоян, В. Суторміна, В. Федосов та інші. Однак питання дослідження і аналізу розвитку податкової системи, спрямованої на забезпечення економічного розвитку, підвищення добробуту населення та виходу коштів із тіньової економіки, є актуальними питаннями сьогодення.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є комплексний аналіз британської податкової системи, розкриття значення цього процесу для держави. Завданнями статті, що витікають з поставленої цілі є: розгляд загальних тенденцій розвитку сучасної британської податкової системи, а також аналіз формування дохідної частини бюджету країни на 2008/2009 фінансовий рік у розрізі окремих податків, вивчення її впливу на економічний розвиток України, що становить практичний інтерес з погляду реформування вітчизняної податкової системи.

Виклад основного матеріалу. Великобританія – країна, яка займає шосте місце в світі з обсягу ВВП (\$ 1928 млрд. за 2009 рік) [4]. До бюджетних відносин Великобританії причетні прем'єр-міністр, міністерства, казначейство, парламент. Казначейство як головний урядовий орган з фінансових питань відає управлінням і регулюванням податків, також розробляє і здійснює загальну економічну стратегію. Йому підпорядковуються Управління внутрішніх доходів та Управління мита та акцизів. Управління внутрішніх доходів має контори головного податкового інспектора в Лондоні, а також близько 700 контор по всій країні [2, с. 146].

Великобританія є батьківщиною науки про оподаткування. Основоположником податкової теорії, на якій ґрунтується сучасна британська податкова система, є шотландський економіст Адам Сміт. Як відомо, він розвивав концепцію "вільної торгівлі" та послідовно обстоював думку про те, що втручання держави в економічні процеси має бути мінімальним. А. Сміт також критикував непрямі податки, оскільки вони спричиняють зростання заробітної плати, а отже, збільшення витрат виробництва і зменшення прибутку. Натомість найпридатнішим об'єктом для оподаткування він вважав ренту як найбільш непродуктивну витрату, що не перетворюється на самозростаючу вартість [3, с. 103].

Сучасна податкова система Великобританії складається з п'яти основних великих груп податків:

- прямі податки на доходи (прибутковий податок, податок з капіталу, податок на спадщину);
- непрямі податки (податок на додану вартість, акцизи, гербові податки);
- місцеві податки (податок на нерухомість та ін.);

- податки на ділову активність;
- інші податки [5].

У структурі податкових находжень Великобританії домінують прямі податки, тоді як найменшу частку займають податки на соціальне страхування, що зумовлює чи не найнижчі у Європі розмір і тривалість соціальних відшкодувань із тимчасової непрацездатності.

Низький рівень соціального захисту населення є, своєю чергою, дієвим стимулом до зростання підприємницької ініціативи, завдяки чому постійно розширюється база для прямого оподаткування доходів.

Досить значні надходження від прямих податків забезпечується також розвинутим ринком акції у Великобританії, доходи за якими у вигляді дивідендів є об'єктом прямого оподаткування.

Таблиця 1
Джерела формування доходів бюджету Великобританії

Джерело надходжень	Частка у % до ВВП									Надходження, млрд. ф. ст.
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008
Непрямі податки, в т. ч.:	13,9	13,5	13,4	13,2	13,2	12,9	12,9	12,9	12,3	223,9
ПДВ	6,6	6,6	6,6	6,8	6,8	6,7	6,6	6,6	6,3	115,5
акцизний збір і податки на споживання	4,0	3,8	3,7	3,6	3,5	3,4	3,2	3,2	3,2	58,3
інші податки на продукцію (в т. ч. ввізне мито)	1,6	1,4	1,3	1,2	1,3	1,3	1,5	1,5	1,2	21,1
інші податки на виробництво	1,8	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,6	29,1
Прямі податки, в т. ч.:	16,7	16,8	15,7	15,2	15,4	16,4	17,1	16,9	18,2	331,1
на особисті доходи	10,8	11,0	10,4	9,9	10,0	10,4	10,6	10,9	10,7	195,1
на прибутки корпорацій	3,5	3,5	2,8	2,7	2,9	3,4	4,0	3,4	3,6	65,4
інші	2,3	2,4	2,4	2,5	2,6	2,6	2,6	2,6	3,9	70,6

Внески на соціальне страхування, в т. ч.:	6,2	6,2	5,9	6,3	6,6	6,7	6,8	6,7	6,8	123,9
від працедавців	3,5	3,5	3,3	3,5	3,6	3,7	3,7	3,7	3,9	71,5
від працівників	2,5	2,5	2,4	2,5	2,7	2,8	2,8	2,7	2,7	48,5
від самозайнятих	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	3,9
Всього	36,7	36,4	34,9	34,7	35,1	36,0	36,8	36,5	37,3	678,8

Джерело: [9].

Аналізуючи структуру податкових надходжень до бюджету держави на 2008/2009 фінансовий рік (рис. 1) варто відмітити, що 49% загальної суми складають прямі податки, тоді як непрямі податки становлять 33% і внески на соціальне страхування лише 18%.

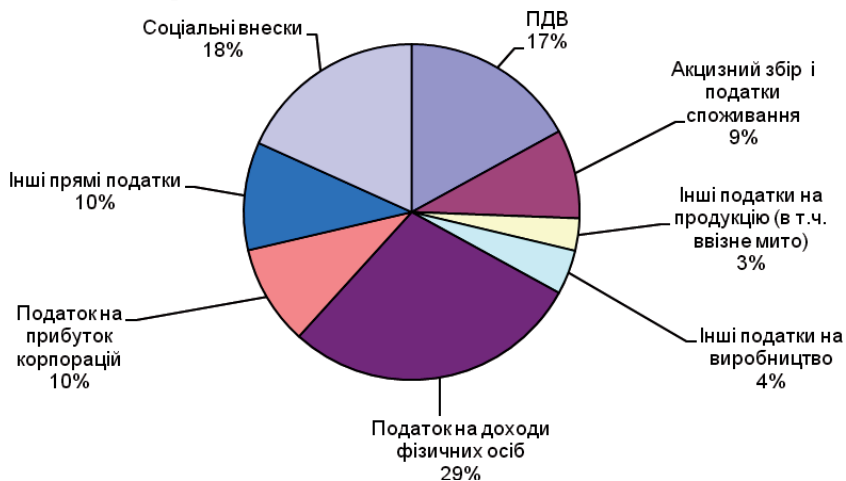

Рис. 1. Структура податкових надходжень до бюджету Великобританії у 2008 р.

Джерело: [9].

Доцільно зауважити, що у Великобританії податковий рік, який також відомий як фінансовий рік, для фізичних осіб триває з 6 квітня до 5 квітня наступного року. Наприклад, податковий рік 2009-10 розпочався 6 квітня 2009 року і тривав до 5 квітня 2010 року включно. Однак податковий рік

для компаній дещо відрізняється. Зокрема, з податку на прибуток фінансовий рік триває з 1 квітня до 31 березня наступного і визначається за роком, в якому він починається. Наприклад, 2009 фінансовий рік розпочався 1 квітня 2009 року і закінчився 31 березня 2010 року [8].

Найбільшим і найважливішим джерелом надходжень у Великобританії є податок на доходи фізичних осіб, який у 2008 році забезпечив акумуляцію 10,7% ВВП у бюджеті держави. Вперше цей податок був застосований у 1799 році як тимчасовий захід з метою фінансування військових потреб у війні проти Наполеона, а з 1842 року закріпився на постійній основі.

Сьогодні в Об'єднаному Королівстві податок з доходів фізичних осіб сплачують близько 30,6 млн. осіб. До первинних доходів, що обкладаються цим податком, належать такі: заробітна плата, доходи від індивідуальної й некорпоративної комерційної діяльності, допомога по безробіттю, пенсії, прибутки, доходи від нерухомості, проценти, що нараховані банками й будівельними товариствами, та дивіденди, одержані від акцій [3, с. 107]. У Великобританії застосовується шедулярна форма стягування податку, яка передбачає розмежування доходу на частини (шедули) залежно від походження доходу. Кожна з шедул має особливий механізм оподаткування.

А. Доходи від майна: від власності на землю, від будівель і споруд, квартирна плата від здавання в найм квартир.

В. Доходи від лісових масивів, які використовуються у комерційних цілях.

С. Доходи від державних цінних паперів.

Д. Доходи від комерційної діяльності:

– доходи від ділових операцій;

– доходи від приватної професійної діяльності;

– отримані відсотки й аліменти, які підлягають оподаткуванню;

– доходи від цінних паперів, які розміщені за кордоном і які не ввійшли в шедулу;

– доходи від майна, розташованого за кордоном;

– усі інші доходи.

Е. Заробітна плата, пенсії, допомоги, інші трудові доходи [2, с. 148].

Нині індивідуальні ставки податку на доходи фізичних осіб варіюють у межах 10-50% (таблиця 2).

Таблиця 2

Ставки податку на доходи фізичних осіб у Великобританії у 2010-2011 рр.

Дохід, ф. ст. на рік	Ставка податку, %
1-2,440	10
1-37,400	20
37,401-150,000	40
понад 150,000	50

Джерело: [10].

Окрім того, існує своя специфіка оподаткування доходів, отриманих у вигляді дивідендів. Так за ставкою в 10% оподатковується річний дохід, нижче 37,400 ф. ст. До доходу у вигляді дивідендів, розмір яких знаходиться в межах від 37,400 до 150,000, застосовується ставка в 32,5%. Понад встановлений ліміт дивідендний дохід оподатковується за ставкою в 42,5%.

Другим за значимістю у податковій системі Великобританії є податок на прибуток корпорацій. Станом на 2010-2011 фінансовий рік основна ставка цього податку становить 28%, а знижена 21% – застосовується щодо доходів британських компаній-резидентів, які не перевищують 300,000 ф. ст. за рік. Сполучене королівство має найконкурентнішу ставку цього податку серед країн ЄС і Великої сімки, що сприяє підвищенню міжнародної конкурентоспроможності британських компаній, заохоченню інвестицій та інновацій.

Таблиця 3
Динаміка максимальних ставок на прямі податки у Великобританії

	Податок на доходи фізичних осіб				Податок на прибуток корпорацій			
	2000	2009	2010	Відхилення 2000-2010 рр.	2000	2009	2010	Відхилення 2000-2010 рр.
Ставка податку, %	40	40	50	10	30	28	28	-2

Джерело: [6].

Корпоративний податок стягується з глобальних прибутків британських компаній-резидентів, державних корпорацій і некорпоративних асоціацій. Фірми, що не є резидентами Великобританії, сплачують корпоративний податок лише на прибутки від їх діяльності в цій країні [3]. Справляння цього податку здійснюється за процедурою “pay and file” – “заплати і поклади в папку”, що означає обов’язок компанії сплатити належний податок через 9 місяців після закінчення розрахункового періоду, а звіт подати ще через три місяці [5].

Третій за величиною джерелом державних доходів є податок на додану вартість (ПДВ). Він був запроваджений у 1973 р. як фінансова умова членства Великобританії в Європейському Союзі.

За період застосовування цього податку, ставка його не одноразово змінювалася як в одну, так і в іншу сторону. З 1997 року до 2008 року основна ставка ПДВ становила 17,5%. На період з 1 грудня 2008 року до 31 грудня

2010-го з метою стимулювання економічної активності в умовах світової економічної кризи її було знижено до 15%. Однак надалі ставка ПДВ повернулась до рівня 17,5% у 2010 р. та продовжила зростати. Так, сьогодні існують різні ставки ПДВ, залежно від товарів або послуг, що надаються [7]:

- стандартна ставка – 20 відсотків;
- знижена ставка – 5 відсотків;
- нульова ставка – 0 відсотків.

Є також деякі товари та послуги, які звільнені від оподаткування та не є об'єктами оподаткування ПДВ, в таких випадках фірми не мають вимагати повернення податку, який було сплачено на товари проміжного виробництва.

Акцизні збори стягуються у Великобританії з таких основних товарів, як пиво, вино, міцні алкогольні напої, тютюнові вироби й пальне. Для цих товарів діє єдина ставка (за пінту, за пачку); тютюнові вироби обкладаються додатковим адвалерним податком у розмірі 24% від загальної роздрібною ціни товару. Акцизні збори змінюються щороку відповідно до інфляції [3].

У Великобританії діє система обов'язкового державного соціального страхування, яка спочатку включала внески на страхування на випадок хвороб та безробіття, а потім і за умови виходу на пенсію пенсій та інших пільг. Система національного страхування була започаткована із прийняттям закону про страхування у 1911 та продовжила розвиток за уряду Клемент Етлі в 1946 році.

Система обов'язкового державного соціального страхування передбачає сплату Національних страхових внесків (NIC) до Фонду національного страхування (National Insurance Fund), що здійснюється найманими працівниками та роботодавцями, а також самозайнятими особами. Фізичні особи можуть також вносити добровільні внески, для того щоб заповнити пробіл у їх запису внесків. Відрахування при цьому у сферу державних медичних послуг спрямовується лише 21% цих коштів, а решта використовується для фінансування соціальної допомоги [3].

У фіскальному відношенні країна поділена на 15 податкових округів, яким підпорядковані 600 дільниць і 135 центрів збирання податків. Центральними фігурами податкової служби є збирачі податків і податкові інспектори, які підпорядковані окружним контролерам. Збирачі забезпечують надходження податків, у тому числі і стягнення в примусовому порядку, а контроль за правильністю податкових зобов'язань здійснюють інспектори.

Представники громадськості також можуть брати активну участь у процесі оподаткування, до якого залучені і парламентські структури. У британській системі оподаткування платник не пасивний суб'єкт, а активний колега податкового органу. Такий порядок є ознакою правової держави і громадянського суспільства, що заслуговує на повагу і наслідування [5].

Висновки. Податкова система Великобританії є однією з найстаріших і найрозвиненіших у світі. Для неї характерним є переважання прямих по-

датків над непрямыми та неактивна система соціального страхування, що в основному спрямована на фінансування соціальної допомоги. До особливостей слід віднести також високий рівень централізації фіскальної системи, щодо якого серед країн Європейського Союзу Сполучене Королівство посідає друге місце після Мальти. Останніми роками проведені реформи британської податкової системи спрямовані на залучення іноземного капіталу та підвищення інвестиційної конкурентоспроможності країни. Реалізація на практиці досвіду Великобританії сприятиме переходу до нової сталої та дієвої системи оподаткування, яка ґрунтуватиметься на поєднанні передових методів та запозичених позитивних елементів із досвіду податкових систем зарубіжних країн, що дало б поштовх до посилення соціальної складової системи оподаткування.

Література:

1. Безкревна А. Перспективи розвитку податкової системи: зарубіжний досвід / А. Безкревна // Формування ринкових відносин в Україні – 2008. – № 1. – С. 21-27.
2. Карлін М. І. Фінанси зарубіжних країн / М. І. Карлін. – К. : Кондор, 2004. – С. 146-151.
3. Кузнецов О. В. Особливості сучасної британської податкової системи / О. В. Кузнецов // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 102-113.
4. Рейтинг країн за обсягом ВВП за 2010 рік: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intelpro.ua>.
5. Державна податкова адміністрація України. Офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sta.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=161905&cat_id=161857&showHidden=1.
6. Eurostat newsrelease: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/10/95&format=HTML&aged=0&language=en&guiLanguage=en>.
7. HM Revenue&Customs. Офіційний сайт: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hmrc.gov.uk/>.
8. Introduction to the UK tax system: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://catalogue.pearsoned.co.uk/assets/hip/gb/hip_gb_pearsonhighered/samplechapter/Melville16.pdf.
9. Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland and Norway. 2010 Edition / European Commission. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. – P. 264.
10. U. K. Tax Rates 2010-2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.worldwide-tax.com/uk/uk_taxes_rates.asp.